

۳شنبه ۲۶/۱۲/۱۴۰۴-۲۷رمضان ۱۴۴۷-۱۷مارس ۲۰۲۶-درس ۱۱۰ فقه اداره از فقه معاصر - فقه مدیریت رفتار سازمانی - فقه روابط انسانی - روابط اربعه - رابطه سوم - رابطه کارکنان با هم - اصول سبعة - اصل ششم - نصح ۳- فقه الحديث

❖ مسئله‌ی ۱۱۰: مدیران ناصح امین موظف‌اند که الگوی مدیریتی خود را مدل حکومتی خدا و رسول ﷺ و طبق آموزه‌های قرآن و احکام دین قرار دهند و مقلد این احکام در رفتار و ساختار سازمانی باشند و کارکنان سازمان نیز موظف‌اند رفتار با یک‌دیگر را مبتنی بر نصیحت و خیرخواهی هم‌کاران قرار دهند تا از نتایج عالی‌ه‌ی نصیحت که حیات طیب‌ه‌ی سازمانی است خود، گروه و سازمان را بهره‌مند کنند

در باب نصح در اخبار ابوابی^۱ وجود دارد که حاکی از اهمیت نصح و نیز روش بهینه و ضرورت آن است، مانند: *الْحِصَالُ عَبْدُ الرَّحْمَنِ بْنِ مُحَمَّدِ بْنِ خَالِدِ الْبَلْخِيِّ عَنِ الْعَبَّاسِ بْنِ طَاهِرِ بْنِ طَهَيْرٍ وَ كَانَ مِنَ الْأَفْاضِلِ عَنْ نَصْرِ بْنِ الْأَصْبَغِ بْنِ مَنْصُورٍ عَنْ مُوسَى بْنِ هِلَالٍ عَنْ هِشَامِ بْنِ حَسَّانَ عَنِ الْحَسَنِ عَنِ تَمِيمِ الرَّازِيِّ قَالَ قَالَ رَسُولُ اللَّهِ ﷺ مَنْ يَضْمَنْ لِي خَمْسًا أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ قِيلَ وَ مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ النَّصِيحَةُ لِلَّهِ ﷻ وَ النَّصِيحَةُ لِرَسُولِهِ ﷺ وَ النَّصِيحَةُ لِكِتَابِ اللَّهِ وَ النَّصِيحَةُ لِدِينِ اللَّهِ وَ النَّصِيحَةُ لِمَجْمَاعَةِ الْمُسْلِمِينَ.^۲*

وجه استدلال: قال رسول الله ﷺ: مَنْ يَضْمَنْ لِي خَمْسًا أَضْمَنْ لَهُ الْجَنَّةَ. جنس و اصل نصیحت آن‌قدر مهم و ضروری است که رسول خدا ﷺ بهشت را تضمین می‌کند برای ناصحین و خیرخواهان. تضمین بهشت برای نصیحت‌ظاهر در ضرورت آن است، یعنی اثربخشی آن جامعه و مجموعه را بهشتی می‌کند، بهشت مدینه‌ی فاضله و حیات طیب‌ه که مقدمه‌ی بهشت آخرت است، زیرا حیات طیب‌ه منوط و مربوط به ایمان و عمل صالح است، لإطلاق قوله تعالی: «مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً»^۳ و ترک عمل صالحی که مقدمه‌ی حیات طیب‌ه‌ی واجبه و ضروریه برای رهبران و مدیران است، حرام قطعی است؛ زیرا تفویض مصلحت مهم و تولید مفسده به جای آن یعنی حیات خبیثه حرام است عقلاً و شرعاً، فافهم. در نتیجه ترک هر نوع نصیحت تفویض حیات طیب‌ه‌ی ضروریه است و حرام است و فعل نصیحت ضرورت پیدا می‌کند، فتدبّر. قیلَ وَ مَا هِيَ يَا رَسُولَ اللَّهِ؟ (نصیحت طبق تقسیم نبوی پنج است که ظاهراً مجموعاً تضمین بهشت و حیات طیب‌ه می‌کنند و ظاهراً ترک یک ضلع باعث بی‌تأثیری اضلاع دیگر خواهد بود و تضمین بهشت نمی‌کند، زیرا کسی که ناصح همکاران مؤمن خویش در سازمان متبوعش نیست، مستبعد است که ناصح خدا و رسول ﷺ باشد، فتدبّر لانه دقیق) امّا چیستی انواع نصیحت را در نوبت قبل ضمن فقه اللغة توضیح دادیم و تکرار نمی‌کنیم، فراجع که عناوین این نصائح خمسہ در کلام رسول خدا ﷺ که مصداق ناصح امین است، عبارت‌اند از:

۱- النَّصِيحَةُ لِلَّهِ ﷻ (خدا را تنها مدیر هستی و سازمان‌های آن دانستن و معتقد به توحید در ربوبیت مصداقی

روشن از آن نوع نصیحت است)؛

۲- وَ النَّصِيحَةُ لِرَسُولِهِ ﷺ (رسول خدا ﷺ را اسوه‌ی حسنه در اداره‌ی سازمان و مدینه قرار دادن مصداق روشن

این نوع نصیحت است)؛

^۱ حر عاملی، وسائل الشیعة، ج. ۱۲، ص. ۲۴.

^۲ بَابُ اسْتِحْبَابِ قَبُولِ النَّصِيحِ وَ صُحْبَةِ الْإِنْسَانِ مَنْ يُعْرِفُهُ عَيْنَهُ نَصِيحًا لَا مَنْ يَسْتُرُهُ عَنْهُ عَشَاءً. (همان، ص. ۴۳)

^۱ بَابُ وُجُوبِ نَصْحِ الْمُسْتَشِيرِ.

^۲ باب ۴۳: النصيحة للمسلمين و بذل النصح لهم و قبول النصح ممن ينصح. (مجلسی، بحار الأنوار (ط بیروت)، ج. ۷۲، ص. ۶۵) قول النبي ﷺ من يضمن لي خمسا أضمن له الجنة. (ابن بابويه، الحصال، ج. ۱، ص. ۲۹۴) نک: همان، ج. ۲، ص. ۶۶۵؛ طبرسی، مشکاة الأنوار فی غرر الأخبار، ص. ۳۱۰. باب ۴۳: النصيحة للمسلمين و بذل النصح لهم و قبول النصح ممن ينصح. (مجلسی، بحار الأنوار (ط بیروت)، ج. ۷۲، ص. ۶۵) نک: حویزی، تفسیر نور الثقلین، ج. ۲، ص. ۲۵۳؛ قمی مشهدی، تفسیر کنز الدقائق و بحر الغرائب، ج. ۵، ص. ۵۱۶؛ نوری، مستدرک الوسائل و مستنبط المسائل، ج. ۱۲، ص. ۳۸۷.

^۳ مَنْ عَمِلَ صَالِحًا مِنْ ذَكَرٍ أَوْ أُنْثَىٰ وَهُوَ مُؤْمِنٌ فَلَنُحْيِيَنَّهٗ حَيَاةً طَيِّبَةً وَ لَنَجْزِيَنَّهُمْ أَجْرَهُمْ بِأَحْسَنِ مَا كَانُوا يَعْمَلُونَ. (النحل: ۹۷)

۳- وَ النَّصِيحَةُ لِكِتَابِ اللَّهِ (اداره‌ی سازمان با عمل دقیق به آیات قرآن مصداقی بارز از این نوع نصیحت است)؛

۴- وَ النَّصِيحَةُ لِدِينِ اللَّهِ (اداره‌ی سازمان طبق احکام دین مشمول این نصیحت است)؛

۵- وَ النَّصِيحَةُ لِحِمَاةِ الْمُسْلِمِينَ؛ (اطلاق جماعت شامل کادر سازمان هم می‌شود که موظف به خیرخواهی نسبت هم‌کاران خود هستند تا سازمانشان به حیات طیبه و بهبود مستمر نیل یابد).

فتحصل که مدیران ناصح امین موظف‌اند که الگوی مدیریتی خود را مدل حکومتی خدا و رسول ﷺ و طبق آموزه‌های قرآن و احکام دین قرار دهند و مقلد این احکام در رفتار و ساختار سازمانی باشند و کارکنان سازمان نیز موظف‌اند رفتار با یک‌دیگر را مبتنی بر نصیحت و خیرخواهی هم‌کاران قرار دهند تا از نتایج عالی‌ه‌ی نصیحت که حیات طیبه‌ی سازمانی است خود، گروه و سازمان را بهره‌مند کنند.^۴

^۴ مجلسی، بحار الأنوار (ط بیروت)، ج. ۷۲، ص. ۶۵.

^۵ درس ۱۱۰ فقه الروابط از سلسله‌ی فقه الاداره، ۲۵ شهر رمضان المبارک ۱۴۴۷.